

Enhetlig terminologi

**För fackområdet samhällsskydd
och beredskap**

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Artikelnummer 2013-12-32
Publicerad www.socialstyrelsen.se, december 2013

Förord

För att förstå varandra behöver vi mena samma sak när vi använder ett specifikt ord. Annars blir det lätt missförstånd och vi fastnar i tidskrävande diskussioner som kostar både tid och pengar. Det kan även i en förlängning orsaka förluster av liv och egendom och andra skador.

För att undvika detta krävs enhetlig terminologi. Inom fackområdet samhällsskydd och beredskap finns idag ingen sammanhållen arbetsprocess för att uppnå enhetlig terminologi. De begrepp som finns definierade återfinns på olika ställen och har ibland flera olika definitioner. Resultatet blir att innebörden av olika begrepp ständigt diskuteras i enskilda projekt, linje-arbete, skarpa händelser osv. Detta skapar förvirring, fel fokus och är resurs-slöseri.

Detta underlag är en beskrivning av hur en sammanhållen process för enhetlig terminologi kan se ut. Arbetet är genomfört på uppdrag av Samverkansområde Skydd, undsättning och vård (SOSUV) och med Socialstyrelsen som projektägare. Samverkansområdet står bakom rapporten men underlaget har inte gått på remiss till de enskilda myndigheterna.

Johanna Sandwall
enhetschef
enheten för krisberedskap, generaldirektörens stab

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Flera anledningar till enhetlig terminologi	9
Projekttuppdrag, syfte och mål	11
Syfte	11
Mål för projektet	11
Terminologiarbete idag	12
Målbild för framtida terminologiarbete	14
Terminologiarbetsprocess för fackområdet samhällsskydd och beredskap	15
1. Oklara begrepp till processägare	17
2. Analysgruppen värderar	17
3. Arbetsgrupp genomför terminologiarbete	18
4. Beslut om att rekommendera begrepp i termbank	19
5. Publicera och förvalta i termbank för fackområdet	19
Resurser för kontinuerligt terminologiarbete	20
Tekniskt system	21
Utbildning och implementering av arbetsprocessen	21
Kontinuerligt terminologiarbete enligt beskriven process	21
Slutsatser	22
Bilagor	23

Sammanfattning

Idag finns inget samlat terminologiarbete inom fackområdet samhällsskydd och beredskap. Arbete med definitioner pågår i en mängd olika verksamheter och projekt. Resultatet är ofta spretande och återfinns på olika ställen.

För att uppnå kontinuitet för terminologiarbetet krävs en dokumenterad arbetsprocess som är accepterad av aktörerna inom fackområdet och som bygger på en beprövad metod. Resultatet bör också finnas samlat på ett ställe, en termbank.

Ansvar för terminologiarbetet bör ligga hos en aktör, medan arbetsprocessen bör innefatta aktörer brett i samhället. Terminologiarbetet måste drivas av sakkunniga och terminologer i samverkan. I ett uppstartsskede bör terminologiarbetet innefatta både en översyn av redan definierade begrepp och ett arbete med de begrepp som idag helt saknar definition.

Den arbetsgrupp som fått i uppdrag att ta fram denna rapport föreslår att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) får ansvaret för ett kontinuerligt terminologiarbete inom fackområdet, vilket även innefattar drift och förvaltning av en termbank.

Flera anledningar till enhetlig terminologi

I samverkansområde skydd, undsättning och vård (SOSUV) har man under en längre tid diskuterat de problem en frånvaro av en enhetlig terminologi inom fackområdet samhällsskydd och beredskap innebär. I dagsläget använder aktörerna inom fackområdet olika termer också för de begrepp som är gemensamma, vilket ställer till problem. MSBs utvärderingsrapport för övningen SAMÖ-KKÖ 2011 stärker påståendet att processen kring terminologiarbete bör utvecklas:

”Slutsatser och rekommendationer

Utvärderingen visar att det finns ett behov av att ensa innebörden i vissa begrepp på ett samhällsövergripande plan. Organisationer som bedriver samhällsviktig verksamhet måste i största möjliga utsträckning ”prata samma språk”. Det gäller särskilt begrepp som är centrala för att kunna skapa sig en bild av och hantera en krishändelse i nödvändig samverkan med andra aktörer. Begreppen i sig bör på ett enkelt sätt kunna förstås även av organisationer och individer som inte dagligen arbetar med krisberedskap.”

Dessutom står det följande i 12 § språklagen (SFS 2009:600):

”Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.”

Att aktörer inom samhällsskydd och beredskap har en enhetlig terminologi är avgörande ur flera olika perspektiv.

- *Vardags- och utvecklingsarbete.* Förenklar vardagsarbetet, t.ex. projekt-, strategi- och utvecklingsarbete. Mycket tid läggs idag på att definiera begrepp för det enskilda arbetet eller projektet.
- *Hantering av en allvarlig händelse.* Är en förutsättning för effektiv och säker informationsdelning, inriktning och samordning. Motsatsen kan leda till missförstånd inom och mellan aktörerna, vilket kan få mycket allvarliga konsekvenser.
- *Uppföljning.* Är en förutsättning för bland annat jämförande studier, t.ex. vid förmågebedömningar.
- *Internationellt standardiseringsarbete.* Kvaliteten säkerställs i dialogen med andra länder om aktörerna i Sverige är enade kring betydelsen av begrepp.
- *Beskrivningen av fackområdet samhällsskydd och beredskap.* Vad ska de olika aktörerna kunna hantera och på vilket sätt? Vilka olika delar innehåller fackområdet och hur ser ansvarsfördelningen ut? En sådan beskrivning underlättas med enhetlig terminologi.

Med detta som grund har Socialstyrelsen och de övriga myndigheterna i SOSUV ansett det angeläget att processen för terminologiarbete inom fackområdet samhällsskydd och beredskap ses över och att en enhetlig terminologi kan etableras på längre sikt.

Projektuppdrag, syfte och mål

Socialstyrelsen har sökt och beviljats medel av MSB från anslag 2:4 Krisberedskap, för att driva ett projekt som ska bidra till att lösa tidigare beskriven problematik. Projektet är avgränsat till att gälla fackområdet samhällsskydd och beredskap.

En arbetsgrupp har tillsatts för att arbeta fram denna rapport. Projektorganisationen i sin helhet för genomförande redovisas i bilaga 1.

Syfte

Syftet med projektet är att utforma en sammanhållen process för terminologiarbete inom fackområdet samhällsskydd och beredskap och därigenom på sikt skapa enhetlighet kring begrepp som flera aktörer använder.

Mål för projektet

Projektets resultat ska redovisa:

- En övergripande bild av befintligt terminologiarbete inom fackområdet samhällsskydd och beredskap.
- En dokumenterad arbetsprocess som anger hur aktörer inom fackområdet samhällsskydd och beredskap kontinuerligt ska arbeta med enhetlig terminologi. Beskrivningen ska innehålla klargörande av process, ansvar, roller och förvaltning.
- En övergripande bedömning av resurser för drift och förvaltning av föreslagna arbetsprocess.
- En terminologisk definition av några begrepp för att demonstrera processen. Detta beskrivs i bilaga 2.

Terminologiarbete idag

Inom fackområdet för samhällsskydd och beredskap finns idag ingen sammanhållen process för terminologiarbete. Arbetet bedrivs istället inom flera olika verksamheter och enskilda projekt utifrån behov. Nedan visas exempel på verksamheter och projekt där terminologiarbete är en del. Denna bild är inte på något sätt heltäckande, utan ska ses som exempel som styrker påståendet att det inte finns en sammanhållen arbetsprocess inom fackområdet.

- Exempel 1: Inriktning för området samhällsskydd och beredskap.
MSB bedriver i samverkan med övriga aktörer en arbetsprocess kring en plattform som beskriver vad samhällsskydd och beredskap innebär. En inriktning för fortsatt arbete ska utformas. Arbetet innebär bl.a. definition av begrepp.
- Exempel 2: Standardiseringsarbete kring samhällssäkerhet.
MSB är ordförande i den internationella standardiseringskommittén Samhällssäkerhet (ISO/TC 223). Arbetet går ut på att aktörer från hela världen kommer överens om vilka krav som ska ställas på olika verksamheter. En del av arbetet innebär definitioner av begrepp.
- Exempel 3: Ledning och samverkan.
MSB initierade under 2012 ett aktörsdrivet arbete för att ta fram riktlinjer inom ramen för ledning och samverkan. De områden som har identifierats som centrala att utveckla är ledningsmetod, samverkansstöd, lägesbild, teknik för lägesbild, utbildning och övning. I genomförandet av detta projekt kommer centrala begrepp att hanteras och definieras.
- Exempel 4: Projekt kopplat till utrymning och evakuering.
I skrivande stund pågår flera olika projekt kopplade till utrymning och evakuering. Tre av dessa är:
 - Förstudie: projekt utrymning (Samverkansområde skydd, undsättning och vård)
 - Evakuering av vårdinrättning, handbok (Prehospitalt och Katastrofmedicinskt Centrum, Västra Götaland)
 - Utrymning av vårdinrättningar, ett logistiskt samverkansprojekt (Landstinget Stockholm)Inom samtliga projekt arbetar man med att definiera begreppen utrymning och evakuering.

Arbetsgruppens uppfattning är att varje projekt skapar sin egen ordförklaring eller definition för att aktörerna ska förstå just det projektets underlag. Detta leder i regel till för snäva definitioner eller till att samma term får olika betydelser. Dessutom går olika projekt ofta in i varandra vilket ökar risken för ytterligare förvirring.

Det finns även en svårighet med att resultatet av det definitionsarbete som genomförs återfinns på olika ställen och inte alltid är överensstämmande. Samma begrepp förklaras eller definieras ofta på olika sätt. Exempel där definitioner eller andra typer av förklaringar återfinns är:

- Rikstermbanken
- Socialstyrelsens termbank
- www.krisinformation.se (ordlista)

Målbild för framtida terminologiarbete

Nulägesbilden visar ett behov av en sammanhållen och kontinuerlig arbetsprocess för terminologiarbete inom fackområdet samhällsskydd och beredskap.

Målbilden för denna arbetsprocess kan formuleras enligt följande:

Process för terminologiarbetet som syftar till att ta fram generella begreppsdefinitioner och termer som används i olika sammanhang inom fackområdet.

Processen ska vara:

- *I drift och förvaltd av utpekad ansvarig.* En aktör har ansvaret för att arbetet drivs enligt föreslagen process samt att resultatet förvaltas och kontinuerligt revideras.
- *Dokumenterad och känd.* Kontinuerligt terminologiarbete bedrivs enligt en dokumenterad process som är känd för aktörerna.
- *Förankrad.* Aktörerna accepterar och deltar i processen.
- *Tillgänglig med synligt resultat.* Definitioner för fackområdet förvaltas och är tillgängliga på ett för aktörerna känt ställe. Detta kan vara i en termbank som är en terminologisk databas.

Med aktör menas här statlig myndighet, landsting, kommun eller privat organisation.

Det är viktigt att förstå att denna process i första hand ska hantera sådana begrepp som är centrala för att aktörernas gemensamma arbete med att förebygga, förbereda, hantera och lära av allvarliga händelser ska fungera effektivt.

För att uppnå målbilden krävs ett systematiserat och långsiktigt arbete. En arbetsprocess för ett sådant terminologiarbete beskrivs i följande kapitel.

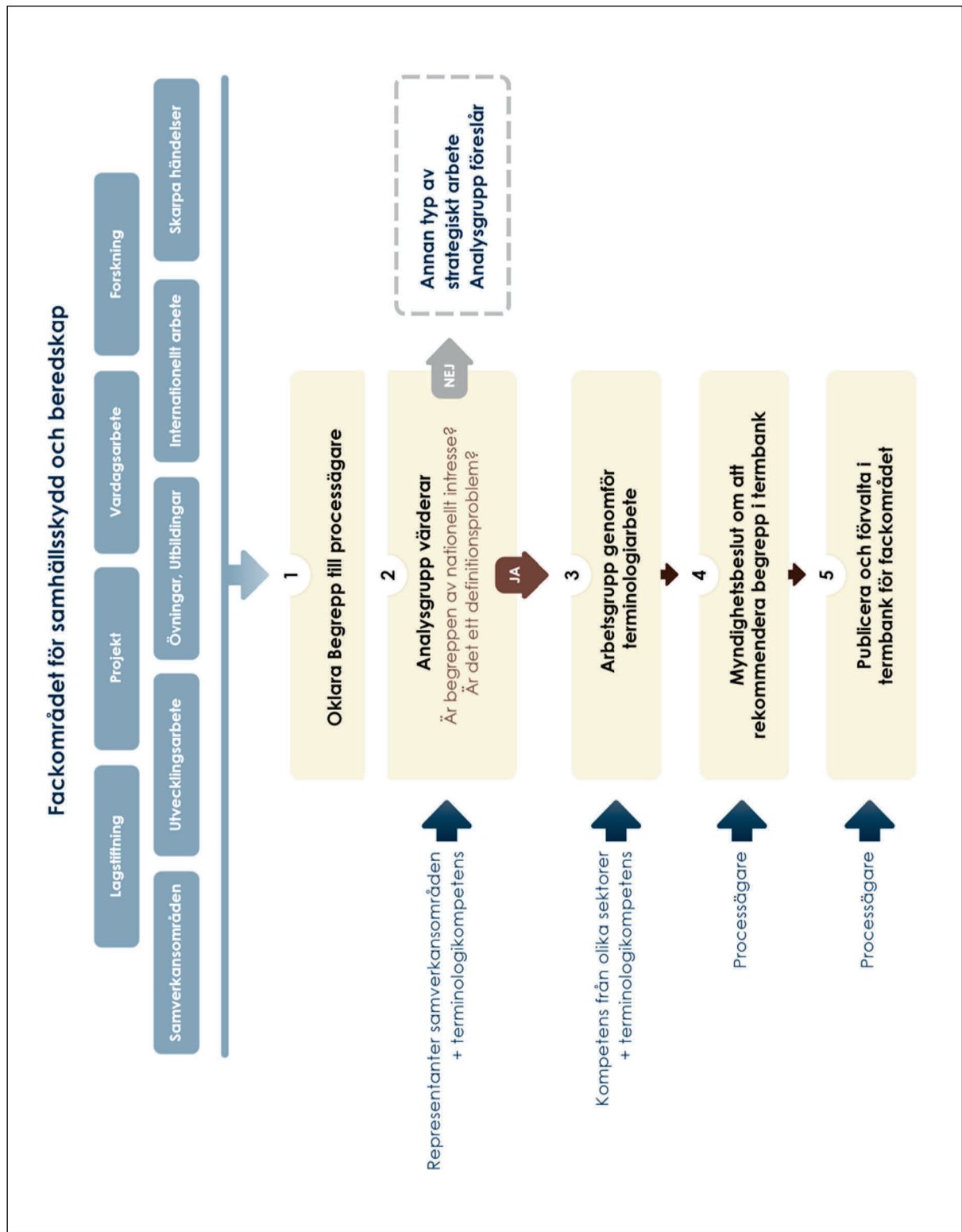
Terminologiarbetsprocess för fackområdet samhällsskydd och beredskap

Terminologiarbete är alltid ett samarbete mellan sakkunniga och terminolog. Det är viktigt att det finns ett tydligt mandat, en tydlig rollfördelning och tydliga uppgifter i alla terminologiarbeten. Arbetsinsatsen räknat i tid för varje medverkande kan variera beroende på bl.a. begreppens komplexitet, egna kunskaper och erfarenheter. Det ska alltid finnas en plan för terminologiarbetet med en tidsplan som tydliggör resursåtgången.

MSB har ett övergripande och sammanhållande ansvar inom området samhällsskydd och beredskap.

Med detta som grund föreslår arbetsgruppen att MSB är processägare och förvaltare för terminologiarbetsprocessen för fackområdet samhällsskydd och beredskap.

Nedan följer en schematisk beskrivning på övergripande terminologiarbetsprocess med efterföljande förklaring för varje del. Processen har sin utgångspunkt i terminologiläran som beskrivs i ISO 704:2009 (Terminology work – Principles and methods). Detta arbetssätt används idag bland annat i Socialstyrelsens terminologiarbete och har här anpassats för fackområdet samhällsskydd och beredskap.

Terminologiarbetsprocess

Nedan följer en beskrivning av varje del i processen utifrån de sifferbenämningar som finns i bilden.

I bilaga 3 återfinns en mer detaljerad beskrivning av exempel på arbetsuppgifter för terminolog respektive sakkunniga från respektive sektor.

1. Oklara begrepp till processägare

Inom fackområdet samhällsskydd och beredskap bedrivs en mängd olika verksamheter, exempelvis forskning, övningar, utbildningar och strategiskt utvecklingsarbete. I detta arbete uppstår behov av definitioner för olika begrepp, vilka framförs till processägaren. Detta kan innebära nya begrepp som saknar enhetlig definition eller begrepp där den befintliga definitionen behöver revideras. Processägaren tar emot begreppen, sorterar sådant som går in i varandra, sammanställer osv.

På processägarens webbplats avdelas en speciell plats för terminologiarbete med:

- länk till processägarens termbank (se vidare under punkt 4 nedan)
- möjlighet för aktörer och enskilda att ställa frågor kring termbanken
- möjlighet för aktörer och enskilda att skicka in termer som upplevs som oklara
- beskrivning av de kriterier som ska vara uppfyllda för att begreppet ska hanteras enligt terminologiarbetsprocessen (nationellt intresse och definitionsproblem)
- beskrivning av terminologiarbetsprocessen.

2. Analysgruppen värderar

Utifrån den sammanställning och sortering som processägaren gjort görs en inledande bedömning om begreppet är av nationellt intresse och om det utgör ett definitionsproblem. Denna bedömning görs av en analysgrupp som består av representanter från varje samverkansområde, samt terminolog. Det är viktigt att beakta att det i analysgruppen finns kompetens inom såväl krisberedskap som skydd mot olyckor. Processägaren kallar samman analysgruppen. Analysgruppen har två fasta möten per år, därutöver vid behov.

Om otydligheten grundas i ett definitionsproblem fattas beslut om fortsatt terminologiarbete och begreppet förs vidare till en arbetsgrupp. Analysgruppen har till uppgift att tillsätta arbetsgruppen utifrån behov och blir beställare av uppdraget. Hur en arbetsgrupp är sammansatt kan alltså variera från projekt till projekt beroende på vilket eller vilka delområden som berörs i ett visst terminologiarbete. Det viktiga är att täcka in den expertkunskap som behövs för det aktuella projektet.

Annan typ av strategiskt arbete

Om analysgruppen gör bedömningen att otydligheten inte grundas i ett definitionsproblem är analysgruppens uppgift att identifiera vem som är mottagare av problemet för fortsatt hantering. Analysgruppens uppgift är alltså inte att lösa problemet.

3. Arbetsgrupp genomför terminologiarbete

Fortsatt terminologiarbete bedrivs av en arbetsgrupp med representanter utifrån behov och inriktning på aktuella begrepp. En terminolog är processledare. Processägaren är ordförande i arbetsgruppen. Terminologiarbetet genomförs enligt en fastställd metod. Det är viktigt att metoden följs fullt ut för att problemställningen ska bli allsidigt belyst och resultatet användbart för alla intressenter. Nedan följer en beskrivning av de olika stegen. (För ytterligare fördjupning i terminologiarbetets metodik, se bilaga 4.)

3a. Samla in källmaterial som beskriver ämnesområdets begrepp och termer

I syfte att identifiera begrepp och termer som tillhör fackområdet behöver arbetsgruppen gå igenom källmaterial som är relaterat till fackområdet, exempelvis författningar, handböcker, standarder och databaser. Ur detta material plockas relevant terminologisk information som kan användas i begreppsanalys, s.k. excerpering. Terminologen ska säkerställa helheten och identifiera näraliggande och relaterade begrepp som bör tas med i arbetet. I ett första stadium ska inte antalet begrepp, termer och annan viktig språklig information begränsas alltför hårt.

3b. Ta fram kännetecken

Det bakomliggande begreppet analyseras genom att ta fram kännetecken som skiljer begreppet från andra begrepp.

3c. Ta fram begreppsdiagram

Begreppen struktureras i begreppsdiagram för att återge ett begrepps relationer till andra begrepp.

3d. Utarbeta definitioner

Definitionerna utarbetas utifrån de identifierade kännetecknen. I detta arbete är det viktigt att se till helheten och att beakta alla intressen. Stegen att ta fram begreppsdiagram och att utarbeta definitioner är inte två separata steg som nödvändigtvis följer på varandra, utan stöder varandra under arbetets gång.

3e. Välja termer

Förslag på rekommenderade termer och eventuella synonymer till begreppen plockas fram. Begreppen dokumenteras.

3f. Remittera

Begreppen och de rekommenderade termerna och definitionerna skickas ut på remiss till aktörer inom fackområdet samhällsskydd och beredskap.

3g. Sammanställa

Arbetsgruppen sammanställer remissvaren och slutredigerar hela materialet.

4. Beslut om att rekommendera begrepp i termbank

När enighet råder om termer och definitioner beslutar processägaren att publicera dessa i en termbank för rekommenderad användning inom fackområdet. Denna termbank bygger på ett system för terminologisk databas som införskaffas, driftsätts och förvaltas.

5. Publicera och förvalta i termbank för fackområdet

Förvaltningsprocessen startar samtidigt som det första begreppet publiceras i termbanken för fackområdet. Processägaren ansvarar för att förvalta och underhålla termbanken. Varje publicerad terminologi, dvs. uppsättning termer, ses över regelbundet för att säkerställa att den fortfarande är aktuell. Det är också viktigt att kontinuerligt informera samtliga intressenter att det finns en ny eller ändrad begreppsdefinition.

Resurser för kontinuerligt terminologiarbete

För att få en uppfattning om vilka resurser som krävs för att bygga upp och bedriva föreslagen arbetsprocess, återges här på vilket sätt terminologiarbetet har initierats och bedrivits på Socialstyrelsen.

1999 fick Socialstyrelsen regeringsuppdraget att samordna nationella terminologier inom vård och omsorg. Det innebar att man anställde en terminolog och en projektledare för att bygga upp den terminologiska medvetenheten inom myndigheten och för att ge terminologiskt metodstöd till sakavdelningarnas olika projekt och till arbetet med myndighetens föreskrifter. Som mest har Socialstyrelsen haft fyra anställda terminologer. Terminologicentrum TNC har varit konsult till Socialstyrelsens terminologiarbete och bidrar bl.a. med metodstöd och med kvalitetskontroll av Socialstyrelsens termbank. TNC har också hållit kurser i terminologilärans principer och metoder, dels för anställda på Socialstyrelsen, dels för deltagare i olika terminologiprojekt som Socialstyrelsen har hållit i. Sedan ett antal år tillbaka har Socialstyrelsens terminologer själva hållit sådana kurser.

Terminologier inom vård och omsorg publicerades första gången på Socialstyrelsens webbplats år 2001 och i pdf-format. I takt med att materialet växte blev det allt svårare att hantera. Dessutom var det inte särskilt användarvänligt för personer som ville söka efter begreppsdefinitioner. Socialstyrelsen utvecklade därför en webbaserad termbank och år 2003 kunde den första omgången termposter publiceras. Sedan dess finns terminologierna tillgängliga via internet (<http://termbank.socialstyrelsen.se>). Idag innehåller termbanken ca 670 termposter och förväntas växa ytterligare. Termbankens innehåll görs också tillgängligt i Rikstermbanken (<http://www.rikstermbanken.se>)¹ som TNC har i uppdrag att utveckla och förvalta.

Med ovanstående erfarenheter som utgångspunkt följer nedan en övergripande bedömning av de olika investeringar och resurser som krävs för att implementera och upprätthålla en kontinuerlig terminologiarbetsprocess för fackområdet samhällsskydd och beredskap. Det är viktigt att beakta att fackområdet är omfattande vilket kräver en strategi kring vad som ska prioriteras inledningsvis. Allt kan inte göras på en gång. Processen ska i första hand hantera sådana begrepp som är centrala för att aktörernas gemensamma arbete med att förebygga, förbereda, hantera och lära av allvarliga händelser ska fungera effektivt.

¹ Rikstermbanken är Sveriges nationella termbank och innehåller termer och begrepp från ett stort antal ämnesområden.

Det är också viktigt att beakta att det inledningsvis kommer att krävas stora resurser som sedan successivt planar ut, se under utbildning och implementering nedan.

Tekniskt system

- Inköp
- Driftsättning och implementering
- Kontinuerlig drift och förvaltning

Uppskattning av resursåtgång: Uppgifter om kostnaden för ett tekniskt system måste inhämtas från marknaden vilket måste göras i nästa steg. Detta har inte ingått i projektuppdraget. Det bör noteras att Rikstermbanken eventuellt kan användas som lagringsplats vilket skulle minska kostnaden för tekniskt system. Alternativet bör utredas i nästa steg.

Utbildning och implementering av arbetsprocessen

Samhällsskydd och beredskap är ett brett fackområde vilket gör att utbildnings- och informationsinsatser krävs initialt för att få förankring hos aktörerna. Utbildningsinsatserna bör innehålla två delar:

- Bred informations- och utbildningsinsats inom fackområdet som helhet för att öka förståelsen för terminologiarbetet och samtidigt få processen känd och förankrad hos de olika aktörerna.
- Specifik utbildningsinsats för deltagare i analys- och arbetsgrupp.

Uppskattning av resursåtgång: 2,0 årsarbetskraft under två år.

Kontinuerligt terminologiarbete enligt beskriven process

Uppskattning av resursåtgång:

Terminolog	3,0 årsarbetskrafter
Ansvarig analysgrupp	0,5 årsarbetskrafter
Ansvarig arbetsgrupp	0,75 årsarbetskrafter

Utöver ovanstående kostnader tillkommer arbetstiden för de sakkunniga från olika aktörer som deltar i analys- och arbetsgrupp. Dessa kostnader bärs av respektive aktör.

Noteras bör att det finns olika sätt att säkerställa kompetensen. Detta går att göra genom att anställa terminologer alternativt genom att köpa terminologikompetensen.

Slutsatser

Under projekttiden har en mängd diskussioner förts kring ett framtida terminologiarbete inom fackområdet samhällsskydd och beredskap. Praktiskt terminologiarbete har även genomförts för att demonstrera processen, se bilaga 2. Följande slutsatser har dragits under arbetets gång.

- Ett omfattande implementerings- och informationsarbete krävs för att terminologiarbetet ska bli en naturlig del och ses som en tillgång inom fackområdet. Arbetsprocessen måste vara förankrad hos aktörerna och termbanken bör användas i så många olika typer av arbeten som möjligt.
- Terminologiarbete måste bli en del av författningsarbete på flera nivåer för att så tidigt som möjligt undvika oklarheter om och mellan olika begrepp. Terminologiarbete bör även finnas med i revideringsarbete.
- Terminologiarbetsprocessen måste drivas av en utpekad ansvarig aktör.
- Terminologiarbetet måste genomföras av personer med kompetens inom terminologiläran *och* personer med kompetens inom fackområdet. Kombinationen av dessa kompetenser är av avgörande betydelse för att uppnå tillfredsställande resultat.
- Terminologiarbetsprocessen kräver deltagande från många olika sektorer för att fånga upp och överbrygga de kulturskillnader som finns. Definitioner av begrepp som finns i termbanken måste kännas relevanta och kunna användas av så många aktörer som möjligt.
- Det kommer att uppstå situationer i terminologiarbetet då aktörer inte är hundra procentigt överens i formuleringen av definitionen. Det är viktigt att alla aktörer är medvetna om att processägaren har ansvaret att fatta beslut i frågan.
- En gemensam terminologiarbetsprocess med en ansvarig myndighet för drift och förvaltning kommer underlätta arbetet och öka kvalitén inom fackområdet samhällsskydd och beredskap.

Bilaga 1

Projektorganisation

Styrgrupp

Johanna Sandwall	Socialstyrelsen
Pertti Nordman	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Markus Planmo	Sveriges kommuner och landsting

Projektleddning

Per-Åke Nilsson	Projektagare, Socialstyrelsen (krisberedskap)
Stefano Testi	Terminolog, Terminologicentrum TNC, tidgare Socialstyrelsen (fackspråk och informatik)
Gunnel Göransson	Projektleddare, Socialstyrelsen (krisberedskap)

Arbetsgrupp

Lena Dahlén	Landstinget i Sörmland, SOSUV
Mats Johansson	Livsmedelsverket, SOFÄ
Malen Lindman	Post- och telestyrelsen
Urpo Mäkinen	Rikspolisstyrelsen, SOSUV
Karin Palmblad	Trafikverket, SOTP
Jörgen Peters	Länsstyrelsen i Hallands län, SOGO
Ola Slettenmark	Stockholms stad
Christer Stoltz	Region Gotland, SOSUV
Håkan Tengnér	Pensionsmyndigheten, SOES
Malin Wigert	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Bilaga 2

Demonstration av processen

För att konkretisera terminologiarbetsprocessen har projektet valt några begrepp som hanterats enligt beskriven process. Nedan följer en beskrivning av steg 1–3 i processen.

Observera att detta endast är en demonstration för att konkretisera processen och inte ett formellt förslag på definitioner.

Efter varje exempel finns en rubrik ”Vad har vi lärt oss?”. Här sammanfattas de slutsatser som arbetsgruppen dragit i sitt terminologiarbete och som kan vara värdefullt att ha med sig i kommande arbete.

1. Oklara begrepp till processägare

I projektarbetet har oklara begrepp inte kommit från aktörerna till processägaren på samma sätt som det skulle gjort enligt processbeskrivningen. Urvalet har istället gjorts av arbetsgruppen i detta projekt.

Följande exempel har valts för demonstrationen:

- Exempel 1: utrymning, evakuering
- Exempel 2: extraordinär händelse, särskild händelse, allvarlig händelse
- Exempel 3: ledning, samverkan

2. Analysgruppen värderar

I projektet har arbetsgruppen utgjort analysgrupp för värdering. (I processförslaget är detta processägaren med analysgrupp.) I värderingsarbetet har framkommit att följande kriterier är uppfyllda för alla tre exempel:

- det är svårt att hitta en entydig definition för begreppet
- begreppet är centralt i pågående utvecklingsarbete
- förvirring kring begreppet har uppstått i vardagsarbete eller vid övning.

Slutsats:

- Begreppen är av nationellt intresse.
- Det är ett definitionsproblem.

Detta innebär att begreppen hanteras vidare enligt terminologiarbetets process.

3. Arbetsgrupp genomför terminologiarbete

Exempel 1: Utrymning, evakuering

3a. Samla in källmaterial

som beskriver ämnesområdets begrepp och termer

Genomgång av källor visade att det förutom i vanliga svenska ordböcker finns få egentliga definitioner av begreppen utrymning och evakuering. I Rikstermbanken (www.riksterbanken.se) finns följande (evakuering saknas):

Tabell 1. Genomgång av källor

Term	Definition	Kommentar och användningsområde	Synonym	Källa
utrymning	förflyttning av människor för att skydda deras liv och hälsa			Krisinformation.se ordlista (Rikstermbanken)

I kartläggningsarbetet har även dialog förts med andra projekt som arbetar med ovanstående områden. Samverkan har skett med:

- Förstudie: projekt utrymning (Samverkan skydd, undsättning och vård)
- Evakuering av vårdinrättning, handbok (Prehospitalt och Katastrof-medicinskt Centrum, Västra Götaland)
- Utrymning av vårdinrättningar, ett logistiskt samverkansprojekt (Lands-tinget Stockholm).

Vid samverkan har framkommit att flera olika pågående projekt arbetar med dessa begrepp och att samtliga har konstaterat svårigheter med gränsdragningar mellan utrymning och evakuering. Olika slutsatser dras i olika projekt. Kartläggningen visar att oklarhet råder om huruvida evakuering och utrymning är ett eller två begrepp. Termerna används inte konsekvent. I vissa projekt används termerna för hela processen: utrymma, transportera, inkvartera, återflytta.

Ett problem skulle kunna vara lagstiftningen, dvs. hur termerna används i lagar och förordningar.

Lagen om skydd mot olyckor (SFS 2003:778) använder termen utrymma respektive utrymning i bland annat 6 kap. 2 § och 4 §:

*2 § Om fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön inte lämp-
ligen kan hindras på något annat sätt, får räddningsledaren vid en rädd-
ningsinsats bereda sig och medverkande personal tillträde till annans fas-
tighet, avspärta eller utrymma områden, använda, föra bort eller förstöra*

egendom samt göra andra ingrepp i annans rätt, i den mån ingreppet är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt.

4 § Den som med stöd av 2 § har beslutat om avspärrning eller utrymning, skall i skälig omfattning hjälpa till med att ordna uppehälle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det.

Lagen (2010:813) om konsulära katastrofinsatser använder termen evakuering:

1 § Staten ska genomföra en konsulär katastrofinsats för att bistå enskilda när många människor med anknytning till Sverige drabbas vid en kris eller en katastrof utomlands och behoven av evakuering och andra åtgärder med hänsyn till händelsens karaktär, följder och omständigheterna i övrigt inte kan tillgodoses på annat sätt och insatsen inte heller av något annat skäl möter särskilda hinder.

Detta gav inte arbetsgruppen någon vägledning i vilken term som bör väljas.

3b. Ta fram kännetecknen

När det gäller begreppen utrymning och evakuering hittade arbetsgruppen som sagt endast ett fåtal definitioner, vilket gjorde att arbetet med kännetecknen i huvudsak kommer från arbetsgruppen. Nedan visas framtagna kännetecken.

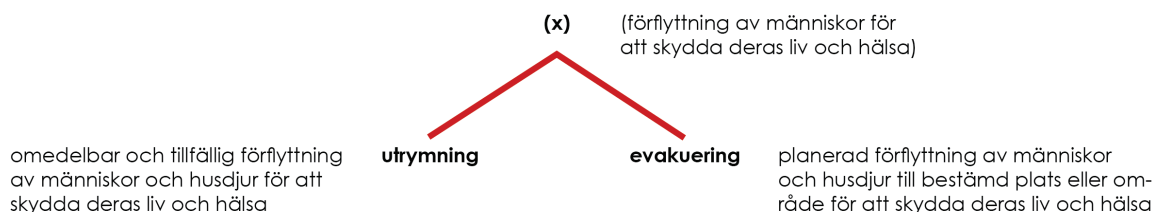
Tabell 2. Kännetecknen

Utrymning	Evakuering
Flytta folk, husdjur	Flytta folk, husdjur
Kortsiktigt	Kort- eller långsiktigt
Uppmanat	Uppmanat
Kan återvända	Kan återvända
Mer akut hotbild	Planerat på kort- eller lång sikt
	Mottagningsplats finns

Framtagandet av kännetecknen ska visa om det handlar om ett eller två begrepp. Arbetsgruppen tyckte inledningsvis utifrån listan ovan att det rör sig om två begrepp. Fortsatta diskussioner samt input från de olika projekten som angivits ovan, visade att skillnaderna mellan begreppen trots allt är så små att det kan ses som en fördel att se det som ett begrepp.

3c. Rita begreppsdiagram

Begreppen struktureras i begreppsdiagram för att återge ett begrepps relationer till andra begrepp. Så här skulle ett begreppsdiagram som utgår från två olika begrepp kunna se ut (där begreppet x finns med som tänkbart överordnat begrepp, kommer förmodligen inte att se ut så i slutändan):

Eftersom fortsatta diskussioner visade att skillnaderna mellan begreppen trots allt är mycket små och det verkar röra sig om ett begrepp faller vitsen med ett begreppsdiagram. Begreppsdiagram ska visa relationer mellan begrepp.

3d. Utarbeta definitioner

Arbetsgruppen utgick från den definition av utrymning som finns i Rikstermbanken (från Krisinformation.se: ordlista):

förflyttning av människor för att skydda deras liv och hälsa

Arbetsgruppen tyckte att denna definition behöver förtydligas, eftersom det inte bara är människor som berörs utan även husdjur (som inkluderar boskap). Dessutom handlar det inte bara om att skydda utan även rädda, varför även detta lades till i definitionen. Utifrån detta resonemang justerades definitionen till följande:

förflyttning av människor och husdjur för att skydda och rädda deras liv och hälsa

Begreppet förtydligas i kommentarfältet med följande tilläggsinformation:

Evakuering kan göras akut i samband med en händelse eller i förebyggande syfte.

3e. Välja termer

Arbetsgruppen diskuterade vilken term som bör väljas som huvudterm för begreppet. Lagstiftningen ger ingen entydig vägledning till vilken term som bör väljas, eftersom någon lag använder utrymning och någon annan evakuering. Internationellt används ofta evacuation vilket kan vara ett kriterium att välja evakuering som huvudterm och utrymning som synonym. Nämnas kan dock att det i alla gemensamhetslokaler finns anslaget en utrymningsplan, varför utrymning också har en generell betydelse hos allmänheten att ”snabbt tömma en lokal”. Arbetsgruppen valde till slut evakuering som huvudterm och utrymning som synonym.

Arbetsgruppens förslag på definition av begreppet evakuering med tillhörande kommentar och synonym:

Tabell 3. Förslag definition

Term	Definition	Kommentar och användningsområde	Synonym	Källa
evakuering	förflyttning av människor och husdjur för att skydda och rädda deras liv och hälsa	Evakuering kan göras akut i samband med en händelse eller i förebyggande syfte.	utrymning	Arbetsgrupp enhetlig terminologi

Vad har vi lärt oss av exempel 1?

- Lagstiftningen är inte tydlig kring användandet av evakuering respektive utrymning. Arbetet i de olika projekten som beskrivits ovan visar att verkligheten till slut tvingar fram ett ställningstagande. En etablerad terminologiarbetsprocess hade fångat upp problemen kring detta begrepp i ett tidigt skede och därmed underlättat arbetet i de olika projekten.
- Den internationella dimensionen väger tungt i ett definitionsarbete där begreppen ligger nära varandra såsom utrymning och evakuering gör. Det kan uppfattas som lättare att ta till sig evakuering än utrymning då evacuation används internationellt.
- I definitionsarbetet fördes omfattande diskussioner om utrymning och evakuering är samma sak. I dessa diskussioner framkom tydligt att kulturen i den organisation man kommer ifrån spelar stor roll för vilken uppfattning man har. Detta är viktigt att ta i beaktande i terminologiarbetet som helhet. Fackområdet samhällsskydd och beredskap innefattar en stor mängd aktörer med stora skillnader i kultur och arbetssätt, vilket självfallet kommer att påverka terminologiarbetet.
- I arbetet med två begrepp som ligger mycket nära varandra måste man till slut välja. Arbetsgruppen lärde sig dock att även om en term rekommenderas som huvudterm för begreppet kan den andra termen finnas kvar som synonym.
- Under definitionsarbetet fördes många diskussioner och gruppens medlemmar var inte alltid eniga i sina ställningstaganden. Arbetet visade dock att en välgrundad process till slut leder till att enighet uppnås.

Exempel 2: Extraordinär händelse, särskild händelse, allvarlig händelse

3a. Samla in källmaterial

som beskriver ämnesområdets begrepp och termer

Genomgång av källor gav bland annat följande (är endast exempel):

Tabell 4. Genomgång av källor

Term	Definition	Kommentar och användnings- område	Synonym	Källa
allvarlig händelse	händelse som avviker från det normala (Källa: Proposition 2007/08:92, Stärkt krisberedskap - för säkerhets skull)	Den innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner, t.ex. elavbrott och störning av kommunikationer. (Källa: Proposition 2007/08:92, Stärkt krisberedskap - för säkerhets skull.)		Regeringskansliet: Krisberedskap i Regeringskansliet: Definitioner (Rikstermbanken)
allvarlig händelse	händelse som är så omfattande eller allvarlig att resurserna måste organiseras, ledas och användas på särskilt sätt	Allvarlig händelse används här som ett samlingsbegrepp inom hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och socialtjänst för olika typer av händelser inklusive risk för eller hot om sådana. Som exempel på allvarliga händelser kan nämnas transportolyckor, explosioner, bränder, utbrott av allvarlig smitta, spridning av farliga ämnen, infrastrukturstörning och väpnat angrepp samt psykosocial påverkan på samhället som en följd av traumatiska händelser. Allvarliga händelser kan i vissa fall få konsekvenser som innebär att lagen (2002:833) om extraordinära händelser i fredstid hos kommuner och landsting kan behöva tillämpas. Allvarliga händelser kan undantagsvis utgöra en svår påfrestning på samhället i fred.		Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:13) om fredstida katastrofmedicinsk beredskap och planläggning inför höjd beredskap. Socialstyrelsens termbank, Beslutad 2006

Flera definitioner än ovan finns i Rikstermbanken för begreppet allvarlig händelse, men alla redovisas inte här. Begreppet extraordinär händelse finns definierat i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. För begreppet särskild händelse fanns ingen definition i Rikstermbanken. Däremot finns en beskrivning på Polisens webbplats.

Ingen dialog har förts med andra projekt.

3b. Ta fram kännetecknen

Nedan följer en sammanställning av de kännetecknen som återkommer i befintliga definitioner och beskrivningar.

Tabell 5. Kännetecknen

Extraordinär händelse	Allvarlig händelse	Särskild händelse
Avviker från det normala	Resurserna måste organiseras, ledas och användas på särskilt sätt	Särskilt omfattande eller allvarlig
Innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner	Avviker från det normala	Går utöver den dagliga verksamheten
Kräver skyndsamma insatser (av en kommun eller ett landsting)	Innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner	Organiserar sig på ett annat sätt än i vanliga fall
	Kräver skyndsamma insatser	Går upp i stab
	Inklusive risk för eller hot om allvarlig händelse	Särskilda resurser och personer avsätts
		Hanteras separerat från övrig verksamhet

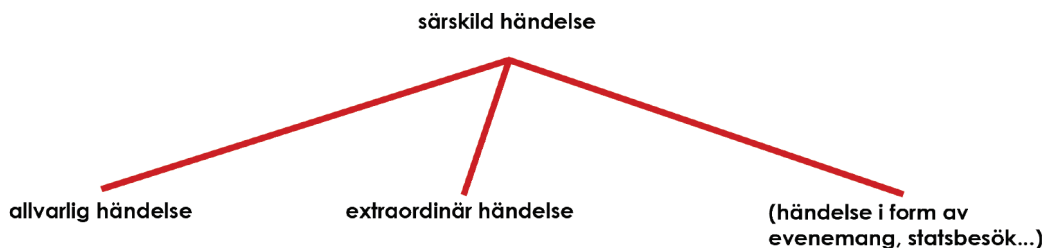
När arbetsgruppen arbetade vidare med kännetecknen bortsåg man från de tre termerna och utgick från ett imaginärt begrepp X-händelse, för att inte låsa sig vid hur många begrepp det kan handla om, ett två eller tre. Följande kännetecken framkom då:

- obalans mellan behov och resurser
- särskild organisation
- onormalt, utöver det normala för berörda aktörer
- påverkar samhällets funktionalitet
- snabbt, plötsligt
- planerad eller oplanerad
- känd
- risk för
- hot om
- påverkar många människor, miljö, egendom
- stort värde
- kräver samverkan, ledning, styrning
- negativa konsekvenser
- positiva konsekvenser

3c. Rita begreppsdiagram

Begreppen struktureras i begreppsdiagram för att återge ett begrepps relationer till andra begrepp.

Så här ser arbetsgruppens förslag till ett begreppsdiagram ut:

För de särskilda händelser som inte är negativa eller oönskade finns ingen etablerad term, men begreppet visas i begreppsdiagrammet inom parentes.

3d. Utarbeta definitioner

Arbetsgruppen tog fram ett förslag som går ut på att särskild händelse används som överordnat begrepp. Det innefattar inte bara händelser som har eller får negativa konsekvenser utan även händelser som statsbesök och stadslopp som kräver insatser utöver det normala. En viktig aspekt är brytpunkten, när man slår om från ordinarie verksamhet.

Extraordinär händelse finns i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap:

händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser av en kommun eller ett landsting

Eftersom denna är lagstadgad är det svårt för arbetsgruppen att göra något åt den så den får bli utgångspunkt för förslaget till definition av begreppet särskild händelse.

3e. Välja termer

Kartläggningen visade inte att det skulle finnas ytterligare termer för dessa begrepp än de tre ovan nämnda. För att inte i onödan ändra på vedertaget språkbruk valde arbetsgruppen att behålla de termer som redan är etablerade. Arbetsgruppens förslag på definitioner av begreppen särskild händelse och allvarlig händelse:

Tabell 6. Förslag definition

Term	Definition	Kommentar och användningsområde	Synonym	Källa
särskild händelse	händelse som avviker från det normala, inenbär en störning eller risk för störning och som kräver insats över det normala	Insats utöver normal verksamhet kan vara olika för olika organisationer		Arbetsgrupp enhetlig terminologi
allvarlig händelse	särskild händelse med negativa konsekvenser			Arbetsgrupp enhetlig terminologi

Vad har vi lärt oss av exempel 2?

- Demonstrationen visar att terminologiarbete kan leda till att även lagstadgade termer och definitioner inom fackområdet samhällsskydd och beredskap kan behöva ändras.
- Ett framtida systematiskt terminologisarbete måste hitta formerna för ett samarbete med lagstiftarna.

Exempel 3: ledning och samverkan

Ett arbete påbörjades i arbetsgruppen för begreppen ledning och samverkan. I kartläggningsarbetet framkom att ett definitionsarbete pågår i MSB-projektet Ledning och samverkan (LoS).

LoS ska bland annat beskriva begrepp. Det har under våren 2013 resulterat i ett förslag till en sammanhängande tankemodell. Syftet med tankemodellen är att förtydliga innebörden av begreppen inriktning, samordning, samverkan och ledning samt beskriva hur de relaterar till varandra inom området samhällsskydd och beredskap. Målet med tankemodellen är att skapa förutsättningar för en snabbare och mer precis dialog över aktörsgränser jämfört med idag. En befintlig sådan modell har hittills inte kunnat hittas, varken nationellt eller internationellt.

Tankemodellen har växt fram genom diskussioner med ett tiotal personer med olika erfarenheter, både nationella och internationella, från området samhällsskydd och beredskap. Modellen har finslipats i dialog med Socialstyrelsens projekt ”Enhetlig terminologi”, och då med fokus på begreppsdefinitioner. I praktiken har det inneburit fyra halvdagsmöten med en terminolog och 2–3 representanter ur arbetsgruppen för projektet Ledning och samverkan. Enligt representanter för LoS-projektet har dialogen inneburit *”en betydande kvalitetssäkring av tankemodellen i sin helhet”*.

Definitionsarbete av ledning och samverkan pågår fortfarande i LoS-projektet. För att inte störa detta arbetet har arbetsgruppen valt att inte redovisa sitt resultat.

Vad har vi lärt oss av exempel 3?

Terminologiarbetsprocessen behövs när man genomför ett omfattande processarbete som innefattar stora delar av fackområdet. Man kan få ett direkt stöd genom redan definierade begrepp som finns i termbanken, men man kan också tänka sig att oklara begrepp som dyker upp under arbetets gång förs in i terminologiarbetsprocessen och hanteras enligt den förutbestämda metoden. Genom detta sparas tid och resurser.

Bilaga 3

Exempel på arbetsuppgifter för terminolog respektive sakkunnig

Terminologen ansvarar för att:

- ta fram en projektplan (i samarbete med beställaren)
- göra begreppsanalys i samråd med sakkunniga
- formulera definitioner
- boka arbetsmöten
- hantera och bearbeta inkomna remissvar (tillsammans med övriga i arbetsgruppen)
- slutredigera och bereda det terminologiska underlaget inför beslut
- publicera i processägarens termbank
- förvalta termbankens innehåll.

Sakkunniga ansvarar för att:

- mellan mötena söka i källmaterial som de känner till (t.ex. lagar, föreskrifter, facklitteratur)
- säkerställa att begreppen är relevanta för verksamheten
- under arbetets gång stämna av med andra sakkunniga
- innebörden i begreppen speglar den verkliga betydelsen
- valda termer är användbara
- inkomna remissvar hanteras och bearbetas (tillsammans med terminologen).

Själva terminologiarbetet är ett samarbete mellan terminolog och sakkunniga.

Bilaga 4

Fördjupning – grundförutsättningar för terminologiarbetet

Definitioner av de centrala begreppen inom terminologiläran (källa Terminologins terminologi: Ordlistan, Terminologicentrum TNC)

begrepp	kunskapsenhet som skapats genom en unik kombination av kännetecken
begreppsanalys	del av terminologiarbete som består i att reda ut och beskriva ett fackområdes begrepp och relationerna mellan dessa
definition	beskrivning som ska avgränsa begreppet mot relaterade begrepp
fackområde	ämnesområde som kräver specialistkunnande
fackspråk	språkform som används för kommunikation inom ett fackområde
kännetecken	abstraktion av en egenskap hos en viss referent eller hos en grupp av referenter Kommentar: Kännetecken används för beskrivning av begrepp.
referent	entitet som kan påvisas eller uppfattas eller som man kan föreställa sig och som ett begrepp kan knytas till Kommentar: Referenter kan vara konkreta (motor, papper), abstrakta (koordinat, stabilitet) eller påhittade (enhörning).
särskiljande kännetecken	väsentligt kännetecken som skiljer ett begrepp från relaterade begrepp Kommentar: Exempel: det särskiljande kännetecknet har ryggstöd kan användas för att åtskilja de sidoordnade begreppen 'pall' och 'stol'.
term	benämning för ett allmänbegrepp som tillhör ett fackområde

terminologi	uppsättning benämningar som hör till ett fackspråk
terminologiarbete	arbete som innebär att man på ett systematiskt sätt samlar, analyserar, beskriver och presenterar ett visst fackområdes begrepp och deras benämningar Kommentar: Terminologiarbete baseras på terminologiläran och omfattar många olika delmoment: excerpering, begreppsanalys, definitionsskrivning, val av lämpliga benämningar, presentation av terminologi i terminologiska ordlistor och termdatabaser m.m.
terminologilära	lära om struktur, bildning, utveckling, användning och hantering av begrepp och terminologier inom olika fackområden

Terminologiarbetet och begreppsanalysen bygger på vetenskaplig teori och beskrivs i ISO 704:2009 Terminology work – Principles and methods. Det är en tvärvetenskaplig metod med komponenter från logik, kunskapsteori, informationsvetenskap, semantik och lexikologi. Syftet med metoden är att ordna och överföra kunskap. Figur 1 nedan visar hur begrepp, referent, term och definition förhåller sig till varandra.

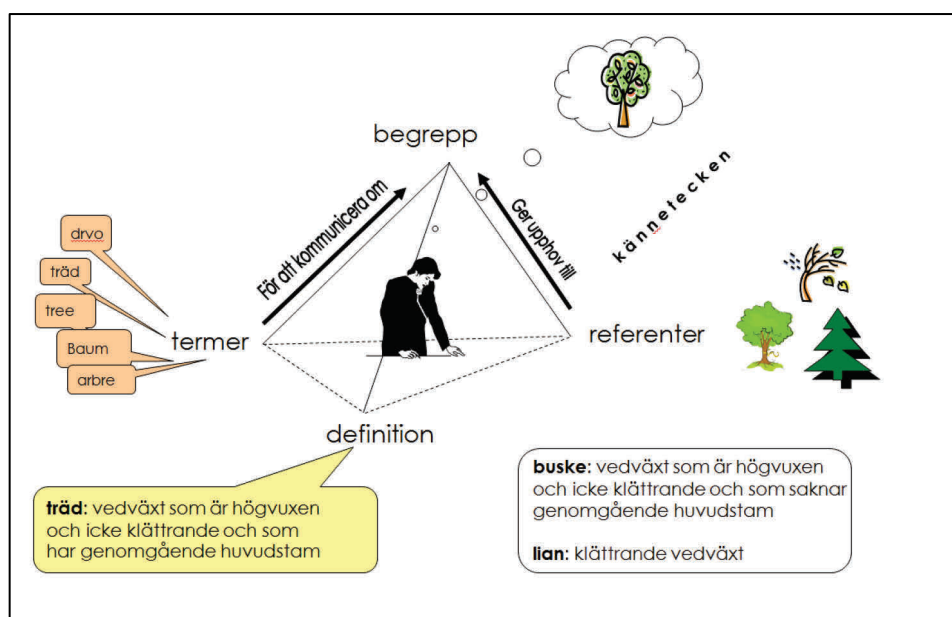

Fig 1. Förhållandet mellan referent, begrepp, definition och term

Utifrån referenterna i den verkliga världen väljer vi ur vårt medvetande ut ett antal egenskaper som är typiska för referenterna. Egenskaperna abstraherar vi till kännetecken. Ett urval av dessa kännetecken slås ihop och bildar en kunskapsenhet, begreppet. Begreppen är abstraktioner, så för att kunna kommunicera dem behöver vi termer. En term är den språkliga benämningen för ett begrepp inom ett fackområde. Vi behöver också kunna beskriva begreppen och det kan göras genom en definition. En terminologisk definition innehåller endast de särskiljande kännetecken som behövs för att skilja mot relaterade begrepp. I exemplet i figur 1 är kännetecknet *har genomgående huvudstam* i definitionen av begreppet träd särskiljande gentemot begreppet buske som har kännetecknet *saknar genomgående huvudstam*. Begreppet lian har kännetecknet *klättrande* vilket skiljer gentemot begreppen träd och buske som båda är *icke klättrande*. Alla tre definitioner pekar ut begreppens placering i ett begreppssystem genom att de inleds med det närmast överordnade begreppet vedväxt. Träd, buske och lian är alltså tre olika typer av vedväxt.

Att det är streckade linjer i basen av tetraedern visar att det inte finns någon naturlig koppling mellan t.ex. term och referent, utan allt går via begreppet. Därför brukar man säga att det är begreppet som definieras och inte termen. Det gäller alltså att analysera fram de kännetecken för ett visst begrepp som behövs för att skilja detta från andra begrepp. Därför är det viktigt att inte definiera ett begrepp i taget utan att titta på de begrepp som hör ihop. Först när begreppets kännetecken är fångade kan man välja lämplig term för begreppet.

Begreppsdiagram

Ett stöd i begreppsanalysen är att konstruera begreppsdiagram som återger begreppets relationer till andra begrepp, i grafisk form.

Det finns i huvudsak tre typer av relationer – generiska, partitiva och associativa (se begreppsdiagram nedan).

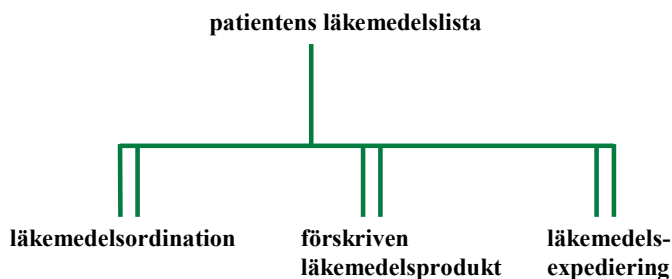
En generisk relation är en relation mellan två begrepp som har en uppsättning gemensamma kännetecken, men där det underordnade begreppet har åtminstone ytterligare ett särskiljande kännetecken.

Exempel på generiska relationer:

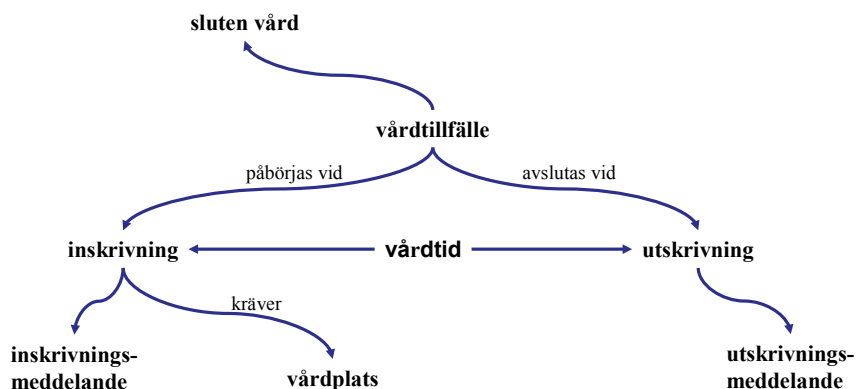
I en partitiv relation utgör ett av begreppen en helhet och övriga begrepp delar av denna helhet.

Exempel på partitiva relationer:

Generiska och partitiva relationer är hierarkiska, dvs. det finns ett överordnat begrepp till de underordnade begreppen. En associativ relation är däremot icke-hierarkisk, men begreppen hör samman av ett eller annat semantiskt skäl.

Exempel på associativa relationer:

Ett begreppsdiagram kan även kombinera de olika relationstyperna.

Termer

En term kan se ut på olika sätt:

- En enordsterm består av ett enkelt ord (t.ex. ambulans, patient, läkare) eller ett sammansatt ord, (t.ex. ambulanssjukvård, hemsjukvårdsbesök, anhörigvårdare, biståndsbedömare).
- En flerordsterm består av flera ord, (t.ex. medicinteknisk produkt, livsmedel för särskilda näringsändamål).
- En term kan vara en förkortning (t.ex. ADL) eller innehålla en förkortning (t.ex. ATC-kod).

Ett ord blir en fackterm först när den är spridd inom ett visst fackområde, den är accepterad och använd bland fackexperter och begreppet bakom termen är klart avgränsat. (Terminologiceentrum TNC)

En term skrivs, när det presenteras i en ordlista eller i en termbank, normalt i grundform, dvs. ental och obestämd form för substantiv, oböjd form för adjektiv och infinitivform för verb. Termen skrivs med liten begynnelsebokstav, utom när den alltid annars skrivs med stor bokstav (t.ex. om den inleds med ett egennamn).

När man under terminologiarbetet ska välja lämpliga termer för begreppen så finns det ett antal kriterier att ta hänsyn till. Det går naturligtvis inte att uppfylla alla kriterier utan man får väga för och emot.

Termen bör:

- vara precis
hellre öppningsspak än öppnare
- vara entydig inom varje ämnesområde (ett begrepp – en term)
- vara accepterad av fackmän, ibland även internationellt
hellre diabetes än sockersjuka
hellre artros än icke-inflammatoriska ledförändringar
- vara språkekonomisk
hellre betalkort än betalningskort
- passa in i språkbruket
hellre e-posta eller mejla än maila
hellre infartsparkering än park-and-ride
- inte vara missvisande
hellre kärnenergi än atomenergi
hellre läkemedelsfri psykiatri än drogfri psykiatri
- vara genomsynlig
höghusbrevbäring; lättklaven ved